

Jacob De Meyere

Een herdenking

Bij zijn overlijden te Brugge 5 Februari 1552 liet Jacob De Meyere het handschrift na van een geschiedenis van het graafschap, zijn beroemde « Annales Flandriae ». Het werk zou eerst een tiental jaren later, in 1561, te Antwerpen uitgegeven worden en niet lang daarna, in 1580, in een prachtige herdruk door Sigmund Feyerabend op de boekenbeurs van Frankfurt worden aangeboden. In dit werk schonk De Meyere zijn « vaderland » voor het eerst een geschiedenis : een verantwoorde beschrijving van ons Vlaanderse verleden die hem de erenaam van « Vader der Vlaamse geschiedschrijving » heeft verdiend.

Geboren in een kwartier van Vlaanderen dat een luister van locale Latijnse scholen kende, genoot het jonge weeskind van Vleteren zijn eerste opleiding te Cassel. De Stad-op-den-Berg met haar heerlijke vergezichten zal in de studiosus die liefde voor landbeschrijving hebben ontwikkeld die hem zijn eerste essay, de « Res Flandricae » van 1531, heeft ingegeven. Geen hoogte van Vlaanderen was ook historisch zo bezielde als dat Cassel van de veldslagen, waar Robrecht de Fries in de hoge krocht van de Sint-Pieters begraven lag. Het uitzicht op het land van de trouweloze nabuur, ervvijand van het graafschap, onderhield er bij de plaatselijke geleerden een eigen geestelijk klimaat. Sterker dan elders in Vlaanderen was daar het besef van eigen land en eigen landaard, het bewustzijn van een « patria », een vaderland. Deze geesteshouding droeg de vurige humanist naar Parijs mede : een overtuiging was het en een roeping die hem aan zijn « patria terra » hechtte, onvervreemdbaar.

De Meyere's studiejaren (ca. 1509-1515) aan de Sorbonne vielen in een schitterende periode van humanisme,

boekdrukkunst en boekenmarkt te Parijs. Meyerus mocht er Erasmus begroeten en omgaan met zijn gelatiniseerde landgenoten Badius Ascensius en Jodocus Clichtovius. Daar had hij voor het eerst de grote gecommenteerde uitgaven van Caesar, Plinius, Tacitus, Strabo, Ptolemaeus en Antoninus' Itinerarium in zijn bereik. Aan de hand van deze documenten begon hij de stamkundige structuur van zijn land in te studeren. De eigenlandse en algemeen-germaanse belangstelling bij de lezing van de oude schrijvers deelde hij overigens met veel humanisten van de lage landen en van het Noorden o. m. met Philips Wielant en met de Hollandse « germanisten » Cornelius Aurelius en Reinier Snoy die reeds vóór 1520 zijn (eerst in 1620 uitgegeven) « Res Batavae » klaar had. Badius en Jehan Petit publiceerden in die jaren een hele reeks belangrijke historische uitgaven : het « Compendium regum Francorum » van Gaguin, de Kronieken van Froissart en van Monstrelet, de « Historia Francorum » van Gregorius van Tours, de « Chronographia » van Sigebert van Gemblours alsook de geschiedenis der Frankische koningen van Aimonus en de Frankische Geschiedenis van Paulus Aemilius. De Mémoires van Commines, waarvan veel handschriften in omloop waren, zal De Meyere ook dan reeds aandachtig gelezen hebben. Men mag aannemen dat zijn belangstelling ook naar andere handschriften uitging en dat hij misschien reeds te Parijs manuscripten van oude « Vitae » begon te exciperen.

In Vlaanderen teruggekeerd vestigde De Meyere zich weldra te Brugge waar de Bourgondische Eeuw nog een schitterende nabloei kende. Grote namen uit de wereld van het humanisme zijn in die jaren (1515-1530) met het « Nederlandse Athene » verbonden : Thomas More, Erasmus, Vivès. De kapitteldeken van de Sint-Donatiuskerk zelf, Marcus Laurin, was een befaamd humanist en De Meyere ontmoette er een andere beschermheer van geleerdheid en kunst, de kortstondige bisschop van Cuba,

die zijn vaderstad met de bekende stichting verrijkte. De Meyere zou, in 1541, een der beruchte leraren van die stichting, de Pittemnaar Cassander, met een gedicht verwelkomen.

Daadwerkelijke steun voor zijn bijzonder werk, voor het Boek van zijn droom, vond De Meyere vooral bij de prior van de Guilielmieten, Jacob van den Driessche, zelf een beoefenaar van de Vlaamse geschiedenis. Deze beschermheer, aan wie Adriaan de Budt zijn « Cronica de Dunis » had opgedragen, was in betrekking met de nedersaksische historicus Albert Krantz van Rostock, die hem een levensbeschrijving van de eerste bisschoppen van het Noorden, Ansgar en Rembert, toezond. De Meyere heeft deze teksten gepubliceerd in een tot nu toe niet teruggevonden uitgave. Als leermeester van Jacob en Philips, zonen van Lodewijk van Vlaanderen, zal De Meyere ook steun en bescherming van de Heer van Praet hebben genoten.

De geleerde kapelaan van de Burgkerk naderde de veertig toen hij zijn aanloop nam tot de uitvoering van zijn Geschiedenis van Vlaanderen. In 1531 verscheen te Brugge bij Hubrecht De Croock het eerste oorspronkelijk werk van De Meyere, zijn « Res Flandricae », een historisch-geographisch essay ingedeeld in tien hoofdstukken. Het boek is een « chorographia » die kennelijk aanleunt bij het toenmaals algemeen bewonderde model van dat genre, de « Germania » (1458) van Aeneas-Silvius. In het begin van de 16^e eeuw inspireerde dat werk van de Siënese kardinaal een reeks van navolgingen : Brant, Irenicus, Cochlaeus leverden achtereenvolgens een « Germania ». Voor het geographisch gedeelte van zijn « Flandria » heeft De Meyere vooral het werk van Aeneas-Silvius voor ogen gehad. Een rijke illustratie voor de stamgeschiedenis leveren zijn overvloedige aantekeningen uit de Vitae-manuscripten. De beschrijving van de instellingen is in hoofdzaak ontleend aan de handschriftelijke « Antiquités de Flandres » van Wielant. Ook talrijke andere documenten, gedrukte

en onuitgegeven kronieken, tot zelfs eigen geleerde briefwisseling o. m. met Badius, en mondelinge mededelingen o. m. van Vives, werden benuttigd. Nog steeds lezenswaard is het IXe Boek waarin het stoffelijk en geestelijk uitzicht van Vlaanderen op voortreffelijke wijze geschetst wordt. Handel, landbouw en nijverheid ; familieleven en sociale verhoudingen ; welvaart en pauperisme ; de beoefening van kunst en letteren : dat alles wordt aangeroerd in dat gedocumenteerd overzicht, een panorama van Vlaanderen omstreeks 1530.

Inmiddels bracht De Meyere het materiaal samen voor zijn grote Geschiedenis. Een spoorslag was hem zeker het verschijnen van de « Excellente Cronike van Vlaenderen » bij Vosterman te Antwerpen in 1531, een verdietsing en voortzetting van de « Flandria Generosa ». Niemand meer en beter dan De Meyere zal de historische achterlijkheid van dat prachtig uitgegeven werk hebben ingezien, hij die reeds zijn duizende excerpten uit de verschillende letterkundige bronnen aan het wikken en vergelijken was, en al zijn geldmiddelen besteedde aan studiereizen naar de archiefkamers van kloosters en gemeenten. Zijn plan was immers zijn Geschiedenis door de uitgave van een Oorkondenboek te laten voorafgaan. De monniken van de Gentse abdijen, van Sint-Bertijns, Ouenburg, Ter Duinen en St.-Winoksbergen waren tegemoetkomend en lieten hem een rijke collectie « diplomata flandrica » uit hun handvesten bijeenbrengen. Wielant's onuitgegeven « Antiquités » en eigen onderzoek in de gemeentelijke privilegieboeken leverden hem een rijke oogst van oorkonden betreffende onze oude instellingen. Dat Oorkondenboek is nooit verschenen. En de omstandigheden die deze uitgave hebben verhinderd, zouden ook bij de uitgave van de geschiedboeken zelf remmend werken. Immers het toeval wilde dat De Meyere zijn werk in eerste redactie (« Compendium Chronicorum Flandriae », 1538) klaar had op het ogenblik dat Keizer Karel met vertraagde trekkingen van

de oude vrijheidsgeest der gemeenten had af te rekenen. De Meyere hield hartgrondig van de oude vrijheden en voorrechten der Vlaamse gemeenten ; in charter en keure las hij het verbond van vorst en volk dat, in de voortijden, vrede en welvaart had bevorderd. Zijn geluksdroom was een Bourgondische staat die vooruit en vooral de particuliere privilegiën van Vlaanderen zou handhaven en beschermen. De politiek van Keizer Karel nam een andere loop en de Geschiedenis van De Meyere diende niet in alles de nieuwe richting.

De Meyere liet in 1538 zijn « Compendium » drukken in de vrije Rijksstad Neurenberg om de censuur van de Raad van Vlaanderen te ontgaan. En nog kon hij er de tekst van de voorrechten en keuren niet doorkrijgen. De censoren en zijn eigen toegeeflijke neef Antonius De Meyere, die de uitgave van de « Annales » in 1561 bezorgde, hebben de oorspronkelijke tekst van de grote analist verder besnoeid en ontdaan van de persoonlijke uitspraken en beschouwingen die de hofkring van Brussel konden mishagen.

Het « Compendium » is niet als de « Annales » in boeken ingedeeld ; het loopt door van 445 tot 1278 (einde van de regering van Margareta van Constantinopel) met als enige rubricering de naam van de graven.

De tekst van het « Compendium », in de folio-uitgave van de « Annales » opgenomen, vormt er de negen eerste Boeken en beslaat 80 folio's. De « Annales » zetten de geschiedenis voort van 1278 tot 1477 (dood van Karel de Stoute) in acht Boeken, elk boek telkens gewijd aan een regering. De twee eeuwen (1278-1477) behandeld in de Boeken IX-XVII beslaan 293 folio's ; de tijdruimte 1405-1477 van de regering der drie Bourgondische hertogen Jan, Philips en Karel vult alleen 152 folio's. Deze materiële proporties van het werk laten blijken hoe De Meyere zijn moderne en hedendaagse geschiedenis met een aangroei-

de rijkdom van informatie en een steeds ruimer uitzicht op mensen en dingen heeft behandeld.

Tot heden werd al te weinig aandacht geschonken aan het critisch labeur van De Meyere. In zijn bekende studiën heeft V. Fris de « Res Flandricae », het « Compendium » en vooral de « Annales » op voortreffelijke wijze ontleed. Alleen reeds het overzicht van de aldaar verkende bronnen is ontzagwekkend. Bij oppervlakkige kennismaking zal De Meyere voorkomen als een onvermoeibaar compilerator ; de annalistische bewerking van zijn materiaal geeft niet alleen een zekere droogheid aan de compositie, maar verwekt ook de schijn dat de auteur nog de oude school van kroniekschrijvers voortzet. Omgang met het werk, dat in een gedrongen en nuchter humanistisch Latijn is geschreven, leert echter dat de gevestigde faam van Meyerus niet is overdaan en dat, vóór de vernieuwing van de historische studie in de vorige eeuw, het goede in onze Vlaamse historische literatuur meestal goed is in de mate dat de auteurs zijn te rade gegaan bij de « Vader van de Vlaamse geschiedschrijving ».

De gezonde critische zin van De Meyere blijkt uit menige bladzijde van zijn werk. Enkele voorbeelden uit vele mogen hier volstaan.

De aanhef van zijn werk tekent de vernieuwde opvatting van de historicus op een wijze die ontroert door haar eenvoud. Heel het legendarisch voorwerk van de traditionele grote kroniek is opgeruimd. Het bewustzijn van de vernieuwing klinkt door in die gedenkwaardige aanhef : « Over de Vlamingen, zo begint De Meyere, vind ik niets dat ik genoegzaam geloofwaardig acht, vóór het jaar 445, toen Clodio, koning der Franken, na het overschrijden van Rijn en Maas en de onderwerping van Tongeren en Taxandrië, de Scheldestroom bereikte... ».

De critische activiteit van De Meyere kan men op trefende wijze nagaan bij de tekstvergelijking van « Com-

pendium » en « Annales ». In de vijftien laatste jaren van zijn leven heeft hij immers de tekst herzien en op verscheidene plaatsen gewijzigd.

Voor de etymologie van « Vlaanderen » verliet hij « Flandbertus » en « Flandrina » om zich uit te spreken voor « Flandras » d. z. aestuaria, riviermondingen, polders : een gelukkig inzicht wanneer met bedenkt dat de auteur het zonder enige grondslag van vergelijkende taalkunde moest stellen ; zijn interpretatie had echter een basis in zijn geographische omschrijving van de « pagus Flandrensis » — een omschrijving die, na het vernieuwde onderzoek van de professoren Dhondt en Koch, haar deugdelijkheid bevestigd ziet — en in de traditionele etymologie van de Oudenburgse historiografen. Occasioneel komt hij, anno 1310 van de « Annales », op dat vraagstuk terug. Ook zijn interpretatie van plaatsnamen uit het « Itinerarium Antonini » (sub anno 668) werd ernstig herzien.

Zijn eerste redactie betreffende de stichting van de Gentse abdijen (sub anno 633) onderging een typische wijziging die, eigenaardig genoeg, door Fris werd voorbijgezien. In het « Compendium » situeert De Meyere — voortgaande op diplomatische bronnen — de oorspronkelijke cella van Sint-Baafs « trans Scaldem in ditione Brachbantina ». Men kan zich voorstellen welke reactie deze passus zal hebben uitgelokt toen de Sint-Baafsheren, die juist in die jaren naar de Sint-Janskerk overgingen, het « castrum Gandavum » onder hun stichtingsjaar zagen ontbreken. In de herwerking heeft De Meyere getracht de van ouds prikkelbare kloosters voldoening te geven : Blandinium stelt hij « in sinistra Scaldis ripa pago Corturiacensi » ; Sint-Baafs « in eadem ripa Scaldis pago et Castello Gandensi ». En daar Drongen eveneens aanspraak maakte op stichting door de H. Amandus in hetzelfde jaar, situeerde hij de clerici van Drongen « in pago Mempisco, Territorio Gandensi super amnem Legiam, ubi Castellum quoddam steterat ». Deze wat opgedrongen, tactvolle wij-

zigheden verraden toch weer bij De Meyere een meer dan gewoon kritisch beleid.

Wel waagde hij soms een conjectuur of een hypothesis die naderhand niet bevestigd werd, zoals de Henegouwse verwantschap van Egidius van Bredene, een figuur op welke hij de eerste en uit een tot nu toe ongekende bron, de aandacht heeft gevestigd. De conjectuur « Flansborg » als primitieve benaming van Oudenburg liet hij in de tweede redactie wegvallen, hoewel deze stoute inductie in verband met zijn etymologie van « Vlaanderen » hem bijzonder lief zal geweest zijn.

Voor de gebeurtenissen van 1302 heeft De Meyere niet alleen de Gentse Minoriet en de Vlaamse Kroniek benut, doch hij bereikte gegevens uit de belangrijke Florentijnse Geschiedenis van Villani via de fragmentarische vertaling in het Chronicon van Antoninus van Florence. Ook hier is zijn bewerking een mozaïek van kritisch getoetste getuigenissen. Dit verhindert niet dat zijn verhaal gedragen wordt door een « vaderlandse » geest. En juist die Vlaamse gezindheid, die de Annalist o. m. de beruchte uitspraak over Pieter de Coninc : « Talem excitavit Deus Davidem contra Goliath » in de pen gaf, heeft hem bij sommige Franse geschiedschrijvers een partijdige behandeling bezorgd.

Het toeval wilde dat de historiograaf van de Franse koning, Denis Sauvage, de « Cronique de Flandre » te Lyon uitgaf in hetzelfde jaar dat de « Annales » (1561) van De Meyere door de zorgen van zijn neef te Antwerpen op de markt kwamen. Geen uitgave kon beter de oorspronkelijke en wetenschappelijke waarde van onze grote Annalist doen uitkomen. De Meyere had de « Cronique de Flandre » in de handschriften gekend, en wel in de uitvoeriger originele Franse tekst die tot nu toe niet werd teruggevonden. De « Cronique de Flandre » was bij haar verschijnen zelf en opeens een echo van het verleden, kroniek waarin phantasie en legende de toon aangeven. Uit het

werk van De Meyere daarentegen waaide de nieuwe geest van een geschiedschrijving die, zoals elke vorm van literatuur, kind van haar tijd was, doch door haar hoge hoedanigheden na vier eeuwen nog een positieve waarde in de Vlaamse historiographie zou blijven.

A. VIAENE.

BIBLIOGRAPHIE

Ter gelegenheid van de onthulling van de gedenkplaat in de parochiekerk van Vleteren lieten A. BONVARLET en C. LOOTEN in de *Annales du Comité Flamand de France*, XXII (1895), 1-81, een goed gedocumenteerde studie over Jacob De Meyere verschijnen, die nog steeds de beste algemene biographische studie is.

De analytische studiën van V. FRIS zijn de volgende. Over de Res Flandricae : *Essai sur la Flandre de Jacques De Meyere*, in het *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, XVIII (1910), 71-91. Over de *Annales: Essai d'une analyse des Commentarii sive Annales Rerum Flandricarum de Jacques De Meyere*, Gent, 1908 (Rijksuniversiteit te Gent. Werken uitgegeven door de Faculteit van de Wijsbegeerte en Letteren, 38e Aflevering). Aangevuld met: *Notes sur les œuvres historiques de Jacques De Meyere* in *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, LXXXIV (1920), 245-303.

Bijzonderheden in deze bijdrage verwijzen o. m. naar de studie van J. DHONDT (samen met M. GYSSELING) in *Album Professor Baur*, I, 192-220 (Antwerpen 1948) ; A. C. F. KOCH, *Le territoire des Ménapiens*, in *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, XVIII (1950), 19-35 ; R. VERDEYEN, *Vlaanderen en Vlaming*, in *Verlagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie*, 1943, 407-479 ; E. I. STRUBBE, *Egidius van Breedene* (in de aangehaalde Werken der Rijksuniversiteit Gent, 94e Aflevering, 1942), 127-130 ; onze eigen mededeling in deze *Handelingen*, LXXXVIII (1951), 75-81 ; V. WALGRAVE, *De Renaissance en de eerste uitingen van het moderne volksbewustzijn*, in *Kultuurleven*, XII (1945), 177.